

Міністерство освіти і науки України
Ужгородський національний університет
Факультет суспільних наук

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія:
ПОЛІТОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ, ФІЛОСОФІЯ

ВИПУСК 5-6

*Ціна свободи й незалежності:
трансформація політичних систем в країнах Центральної
та Південно-Східної Європи до та після 1989-1991 рр.*

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

Ужгород
Видавництво УжНУ «Говерла»
2007

ББК Ф011я54
УДК 32
У-33

Редакційна колегія:

Андрущенко В., доктор філософських наук, професор
Бабкіна О., доктор політичних наук, професор
Варзар І., доктор політичних наук, професор
Вегеш М., доктор історичних наук, професор, головний редактор
Денисенко В., доктор політичних наук, професор
Кирилюк Ф., доктор філософських наук, професор
Круглашов А., доктор політичних наук, професор
Мигович І., доктор філософських наук, професор
Михальченко М., доктор філософських наук, професор
Остапець Ю., кандидат політичних наук, доцент
Пахарєв А., доктор політичних наук, професор
Примуш М., доктор політичних наук, професор
Ярош Б., доктор політичних наук, професор

Рецензенти:

Марчук В., доктор історичних наук, професор, завідувач кафедрою політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Токовенко О., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри політології, декан соціально-гуманітарного факультету Дніпропетровського національного університету
Шведа Ю., кандидат політичних наук, доцент кафедри політології Львівського національного університету імені Івана Франка

Відповідальний за випуск:

Ключкович А., кандидат політичних наук, доцент кафедри політології Ужгородського національного університету

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету суспільних наук Ужгородського національного університету від 22 березня 2007 р., протокол №4.

“Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія” затверджений постановою президії ВАК України від 4.07.2006 р. № 2-05/7 як фахове видання в галузі політичних наук (Бюлетень ВАК України. – 2006. – № 8. – С.5)

© Науковий вісник Ужгородського університету
Серія: Політологія, Соціологія, Філософія. Випуск 5-6, 2007
© Видавництво УжНУ «Говерла», 2007

З М І С Т

М. Веґеш УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ 3

ЕТНОПОЛІТИЧНІ ТА КУЛЬТУРНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНОМУ ПРОСТОРІ

<i>В. Буркало</i> ЕТИКА УСПІХУ ТА ЕТИКА СЛУЖІННЯ В ТРАНСФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ ДОБИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	17
<i>С. Буртак</i> ЦІННІСНО-ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ.....	21
<i>Є. Варзар</i> ДО АКСІОЛОГІЇ УГОРСЬКОГО ЕТНОМЕНШИНСЬКОГО ФЕНОМЕНУ В ПОЛІТОЛОГО-ЕТНОЛОГІЧНИХ РЕФЛЕКСІЯХ ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1956 РОКУ	24
<i>Г. Льтьо</i> МІЖНАЦІОНАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ – ВАЖЛИВІШИЙ ЧИННИК ГРОМАДСЬКОЇ ЗЛАГОДИ	30
<i>А. Карнаух</i> ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ (НА ПРИКЛАДІ УГОРЩИНИ ТА УКРАЇНИ).....	33
<i>М. Кашка</i> “ЗОРЯ ГАЛИЦЬКА” ПРО ПОДІЇ В ПІВНІЧНО-СХІДНИХ КОМІТАТАХ УГОРЩИНИ (ТЕРИТОРІЯ СУЧАСНОГО ЗАКАРПАТТЯ) В ПЕРІОД РЕВОЛЮЦІЇ 1848-1849 р.	36
<i>Є. Кіш</i> ГЕОПОЛІТИЧНА СЕГМЕНТАЦІЯ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ: НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	40
<i>І.Коваль</i> РЕЛІГІЯ І ПОЛІТИКА: ШЛЯХИ ВЗАЄМОДІЇ.....	46
<i>Л. Кучма</i> ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ОСНОВНИЙ ОБМЕЖУЮЧИЙ ЧИННИК МАНІПУЛЮВАННЯ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ.....	48
<i>П. Леньо</i> ЕТНОЛОГІЧНА НАУКА НА ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНОМУ ПРОСТОРІ В УМОВАХ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ КІНЦЯ 80-х – ПОЧАТКУ 90-х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ.....	52
<i>В.Петрінко</i> ГЕОПОЛІТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ВІД ІДЕОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ДО “ГАЗОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ”.....	58
<i>М. Примуш</i> СУБ’ЄКТИВНІ ТА ОБ’ЄКТИВНІ ФАКТОРИ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	62
<i>Н. Ротар</i> ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ ГРОМАДЯН У ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ: ОСНОВНІ МОДЕЛІ, ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕВОЛЮЦІЇ	68
<i>А. Сопо, М. Сорока</i> СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА КРИЗА 2006 РОКУ В УГОРСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ: ВИПРОБУВАННЯ ДЕМОКРАТІЇ.....	73
<i>О. Сурніна</i> ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ПОЛІПШЕННЯ СТАНОВИЩА ЖІНОК В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ У 90-х РОКАХ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	80
<i>Ф.Шандор</i> ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ: ВПЛИВ ПРОЦЕСУ СЕКУЛЯРИЗАЦІЇ НА ІНСТИТУТ ПОЛІТИКИ	85
<i>Г. Шипунов</i> ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДРУНТЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОНЯТТЯ «ГІБРИДНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ» В КОНТЕКСТІ АНАЛІЗУ ПЕРЕХІДНИХ ПРОЦЕСІВ (ТРАНЗИТУ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ) НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ.....	90
<i>М. Щадей</i> ПИТАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ У ПРАЦЯХ Е.ТОФФЛЕРА.....	96
<i>V. Dudinský</i> K ENVIRONMENTÁLNEJ SPOLOČNOSTI (ZO SKÚSENOSTÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY)	102
<i>М. Лаčný</i> CORPORATE RESPONSIBILITY: CHALLENGING ISSUE	107
<i>R. J. O’Meara</i> BEYOND UKRAINE’S ELECTIONS: LIBERTY, ‘MENTALITET’ AND RESPONSIBILITY	111
<i>Н.Лазар</i> УЧАСТЬ УГОРСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ У ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ СЛОВАЧЧИНИ.....	119

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА ПІВДЕННО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ ПІСЛЯ 1989 РОКУ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

<i>Т. Безега</i> ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПРИВАТИЗАЦІЇ	123
<i>Д. Белов</i> МОДЕРНІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ	129
<i>С. Болдижар</i> . ПРАВОВІ АСПЕКТИ НАРОДНОГО ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ (ПРИКЛАД ЗАКАРПАТТЯ У 1944-1945 рр.)	132
<i>О. Глоба</i> АНАЛІТИЧНІ ЦЕНТРИ ЯК СЕГМЕНТ «ТРЕТЬОГО СЕКТОРУ» В ПЕРЕХІДНИХ СУСПІЛЬСТВАХ	134
<i>В. Гомонай</i> АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	137
<i>В. Друк</i> ФАКТОР ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНОМУ ПРОСТОРІ	138
<i>О. Єгорова</i> ВРАХУВАННЯ ДОСВІДУ ПОЛЬЩІ В ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН З ТОЧКИ ЗОРУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	142
<i>А. Ключкович</i> КОАЛІЦІЙНА ДИНАМІКА ТА РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ ПАРТІЙНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА НА ЗЕМЕЛЬНОМУ РІВНІ ПІСЛЯ ОБ'ЄДНАННЯ НІМЕЧЧИНИ	144
<i>В. Кокорський</i> СОЦІАЛЬНА ТА ЕКОНОМІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ У ТРАНСФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	150
<i>В. Копча, В. Лемак</i> СТАНОВЛЕННЯ І НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВОСУДДЯ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В 1993-2001 рр.	156
<i>В. Лазорик</i> ВИШЕГРАДСЬКА ГРУПА ЯК ПРИКЛАД РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В УМОВАХ ПОЛІТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ	160
<i>Я. Лазур</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	164
<i>В. Левкуліч</i> ПЕРЕХІДНЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ	166
<i>Я. Ленгер</i> ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ	170
<i>О. Макух</i> АНАЛІЗ ІНСТИТУТУ ВЛАДИ ЯК КОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	173
<i>О. Малець</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНОЮ ТА ПОЛЬЩЕЮ МІЖЕТНІЧНИХ СТОСУНКІВ НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ	177
<i>Ф. Медвідь</i> ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНОМУ ПРОСТОРІ	182
<i>А. Нальотов</i> ОСНОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ ТА ВИБОРЧІ ТЕХНОЛОГІЇ	188
<i>І. Овчар</i> КРИЗА ВЛАДИ У СРСР (КІНЕЦЬ 80-х – ПОЧАТОК 90-х рр. ХХ ст.)	193
<i>М. Остапенко</i> ПОЛІТИЧНИЙ ПЛЮРАЛІЗМ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ ПАРТІЙНО-ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ НА ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНОМУ ПРОСТОРІ (НА ПРИКЛАДІ УГОРЩИНИ)	199
<i>Н. Петрушка</i> ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПЕРЕХОДІВ ТА ЇХ СПЕЦИФІКА У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ	205
<i>В. Турияниця</i> ІНТЕГРАЦІЯ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНОЇ СЛОВАЧЧИНИ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ	215
<i>І. Черленяк</i> СИНЕРГЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМАМИ СУСПІЛЬНО – ПОЛІТИЧНОЇ ПРИРОДИ	221

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

<i>О. Білоус</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦЕРКОВНИМ МАЙНОМ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	228
---	-----

<i>Л. Бунецький</i> ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНСТИТУЦІЙНИХ ОСНОВ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН ТА ВЛАДИ В ДЕРЖАВАХ ТРАНЗИТНОГО ХАРАКТЕРУ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ).....	232
<i>В. Бурштин</i> СТИХІЙНІ ЛИХА, АВАРІЇ ТА КАТАСТРОФИ ЯК ФАКТОР ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА (ДОСВІД ЗАКАРПАТТЯ).....	237
<i>К. Ващенко</i> ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВІ ГРУПИ ЯК ЧИННИК СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ.....	243
<i>М. Гордієнко</i> ПРІОРИТЕТИ НАЦІЄТВОРЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	245
<i>О. Демченко</i> СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ВІЛЬНИХ ЗМІ В УКРАЇНІ: БОРОТЬБА ЗА ПРАВА ЖУРНАЛІСТІВ.....	251
<i>В. Денисенко</i> ПРО МЕЖЕВІСТЬ (НЕ-МЕЖЕВІСТЬ) ТВОРЧОЇ РЕФЛЕКСІЇ.....	254
<i>В. Климончук</i> ЦІННІСТЬ СВОБОДИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ.....	257
<i>А. Медвідь</i> ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ РИТОРИЧНОЮ СПАДЩИНОЮ ІВАНА ФРАНКА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.....	259
<i>С. Мітряєва</i> ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЕТНОПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС І УКРАЇНА.....	264
<i>Я. Олексин</i> ЕТНОРЕЛІГІЙНІ ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНИ У ВИМІРАХ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У ПЕРШІ ПОВОСННІ РОКИ.....	268
<i>Ю. Остапець, О. Кухарчук</i> ЕВОЛЮЦІЯ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СУСПІЛЬСТВА (1991 – 2006 рр.).....	273
<i>Ю. Туркус</i> ВПЛИВ УКРАЇНИ НА ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКІ ПРОЦЕСИ.....	277
<i>М. Токар</i> ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИБОРІВ ДО ВИЩИХ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЗА ПРОПОРЦІЙНОЮ ВИБОРЧОЮ СИСТЕМОЮ В ЗАКАРПАТТІ (XX – ПОЧ. XXI ст.).....	281
<i>О. Токовенко</i> ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ У ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ ТА СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	285
<i>О. Туренко</i> РЕФЛЕКСІЯ СТРАХУ: ЗАПОРУКА ШЛЯХУ ДО ДЕМОКРАТІЇ ЧИ ЦІНА СВОБОДИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	287
<i>С. Чуп</i> ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ.....	293
<i>Ю. Шведа</i> ЗДОБУТКИ ТА ЗАГРОЗИ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ “ХВИЛЬ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ” С. ХАНТІНГТОНА.....	299
<i>Я. Ярош</i> МІСЦЕ І РОЛЬ “ТРЕТЬОГО СЕКТОРУ” В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ.....	302
<i>І. Доцяк</i> ЕТНОПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.....	304
<i>Р. Офіцинський</i> ВИЗВОЛЬНА ВІЙНА ЗАХІДНИХ УКРАЇНЦІВ (ДРУГА ПОЛОВИНА 1940-х — ПЕРША ПОЛОВИНА 1950-х рр.).....	309
<i>Е. Соломка, В. Фернега, К. Кишко</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УМОВ ДЛЯ ЗДОБУТТЯ ПОВНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДІТЬМИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ.....	319

УРОКИ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ: ДОСВІД КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА ПІВДЕННО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ Й УКРАЇНА

<i>О. Бабкіна</i> ДЕМОКРАТИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ У СВІТЛІ УРОКІВ УГОРСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1956 р. ТА УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 2004 р.	321
<i>В. Боднар</i> . ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УГОРСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (1990-2006 рр.).....	326
<i>В. Бурдяк</i> РЕВОЛЮЦІЇ 1956 І 1989 РОКІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДЕМОКРАТИЗАЦІЮ УГОРСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ.....	333
<i>І. Варзар</i> „ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТРИКУТНИК” УГОРЩИНА – РУМУНІЯ – УКРАЇНА: РЕВОЛЮЦІОЛОГО-РЕФОРМАЦІОЛОГІЧНІ УРОКИ ДЛЯ СЕБЕ І ДЛЯ СВІТУ.....	340
<i>О. Головчук</i> ПЕРСПЕКТИВИ ГРОМАДСЬКОГО РЕГІОНАЛЬНОГО МОВЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУСПІЛЬСТВА.....	347

<i>В. Ерфан</i> СУЧАСНА СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ В УКРАЇНІ ТА СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ.....	351
<i>Л. Зайченко</i> ТЕХНОКРАТИЧНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ УГОРЩИНИ ТА УКРАЇНИ У СВІТЛІ УРОКІВ ВІДПОВІДНИХ ДЕМОКРАТИЧНИХ РЕВОЛЮЦІЙ.....	356
<i>О. Карпов</i> СПІЛЬНЕ І ВІДМІННЕ У ПРОЦЕСІ КОНСТИТУАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ СИСТЕМ У ПІСЛЯРЕВОЛЮЦІЙНИХ УГОРЩИНИ ТА УКРАЇНИ: ІСТОРІОЛОГІЯ, СТРУКТУРА, КРАТОЛОГІЯ.....	359
<i>А. Клайзнер</i> ПРОБЛЕМА АСИМІЛЯЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ МЕНШИН В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ (ПОЛЬЩА, СЛОВАЧЧИНА, УГОРЩИНА).....	366
<i>М. Лендьел</i> МІСЦЕВА ДЕМОКРАТІЯ ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ.....	372
<i>Т. Лукул</i> ТРУДОВА ЕМІГРАЦІЯ ЯК ІМАНЕНТНА РИСА ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ КРАЇН ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНОГО ПРОСТОРУ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ 1990–х – ПОЧ. 2000-х рр.).....	376
<i>І. Мороз</i> СТАНОВЛЕННЯ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ СУСПІЛЬСТВАХ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ.....	379
<i>І. Осадца</i> РЕВОЛЮЦІЇ 1989 р. У ЦСР ТА ЇХ ВПЛИВ НА ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У РЕСПУБЛІЦІ БОЛГАРІЯ.....	384
<i>А. Романюк</i> ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТАБІЛЬНОСТІ УРЯДІВ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН З НАПІВПРЕЗИДЕНТСЬКОЮ ФОРМОЮ ПРАВЛІННЯ.....	390
<i>Т. Сергієнко</i> СЛОВАЧЧИНА – ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ.....	395
<i>Л. Четверікова</i> ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ТА ЙОГО КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ В ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ.....	400
<i>Б. Ярош</i> УКРАЇНСЬКІ ПОЛІТИЧНІ СИЛИ ВОЛИНИ В ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ ПОЛЬСЬКОЇ ДЕРЖАВИ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1921-1939 рр.).....	405
<i>І. Мельник</i> НАЦІЯ ЯК ОБ’ЄКТ ПОЛІТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СРСР.....	412

РЕЦЕНЗІЇ

<i>І. Вегеш</i> РЕКВІСМ РЕВОЛЮЦІЇ.....	417
<i>М. Токар</i> ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ПРАЦІ А. ШМІДТА “УКРАЇНА. КРАЇНА МАЙБУТНЬОГО”.....	420
<i>Ф. Кирилюк, Ю. Остапечь</i> . ФЕДІР МЕДВІДЬ – ПЕДАГОГ І ВЧЕНИЙ.....	422
НАШІ АВТОРИ.....	428

5. Інвестуйте в Україну // www.ipa.net.ua
6. Інвестиційно-маркетинговий центр інвестицій // www.investments.com.ua
7. СЕЗ „Закпаття” // www.uzes.uz.ua

SUMMARY

Yegorova O. THE USAGE OF THE POLISH EXPERIENCE IN THE FUNCTIONING OF THE SPECIAL ECONOMIC ZONES FROM THE POINT OF THE ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

The article deals with the comparative analysis of the state regulation of the special economic zones in Poland and Ukraine. Also the specifics of the fiscal, tax and investment policy in the framework of SEZ is defined. Author makes the conclusion about the instability of the legal regulation of SEZ in Ukraine, and this make the threat for the national interests and the national security.

А. КЛЮЧКОВИЧ (Ужгород)

КОАЛІЦІЙНА ДИНАМІКА ТА РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ ПАРТІЙНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА НА ЗЕМЕЛЬНОМУ РІВНІ ПІСЛЯ ОБ'ЄДНАННЯ НІМЕЧЧИНИ

Об'єднана Німеччина продемонструвала швидкий і досить дієвий спосіб утвердження демократичних інститутів влади на теренах колишньої Німецької Демократичної Республіки. Політична система сучасної Німеччини характеризуються стабільністю, відносною збалансованістю сил основних політичних акторів в умовах партійного плюралізму. Але об'єднання НДР та ФРН у 1990 р. не ліквідувало труднощі у формуванні єдиної, інтегрованої партійної системи, що особливо помітно на земельному рівні.

Розвиток партійної системи на земельному рівні в 1990-2005 рр. проходив в умовах адаптації владних орієнтирів партій до політичних, економічних і навіть психологічних змін у німецькому суспільстві, зумовлених об'єднанням. Аналізуючи результати виборів до земельних парламентів, можна помітити виразну регіоналізацію партійного представництва. Соціально-економічне, психологічне протистояння за віссю „схід-захід”, яке виразно позначилося з середини 1990-х рр., доповнюється диференціацією партійних систем. Партійне структурування земельних парламентів у західних землях чітко вказує, що у розподілі депутатських мандатів та міністерських портфелів земельних урядів беруть представники чотирьох партій та блоків – блок Християнсько-демократичного союзу та Християнсько-соціального союзу (ХДС/ХСС), Соціал-демократична партія Німеччини (СДПН), Вільна демократична партія (ВДП), Союз 90/Зелені, тоді як у східних землях домінують ХДС, СДПН та Партія демократичного соціалізму (ПДС).

Чим же викликана диференціація парламентського представництва партій на регіональному рівні, яка роль ідейної спадщини НДР в створенні перешкод партійно-політичній інтеграції східних і західних земель, чи є небезпека розколу федераль-

ної партійної системи об'єднаної Німеччини – ці питання є актуальними для сучасної німецької науки.

Парламенти шістнадцяти федеральних земель – ландтаги (в Берліні – Палата депутатів, у Гамбурзі і Бремені – Громадське зібрання) обираються на 4-5 років, тому час проведення виборів до Бундестагу (Федерального парламенту) та окремого ландтагу рідко співпадає. Вже тому, що парламентсько-урядові коаліції на федеральному та земельному рівнях легітимізуються у роздільних турах виборів, ієрархічне управління земельною політикою з центру є обмеженим, незважаючи на партійно-політичне проникнення обох рівнів [6, 45].

Різні конфігурації партійно-політичних сил на рівні окремих земель викликані не тільки об'єднанням, але й зміною пріоритетів партій у коаліційних стратегіях. Якщо готовність до коаліцій на федеральному рівні характеризується виваженістю, то в окремих землях коаліції відзначаються особливою ідеологічною різнобарвністю. У деяких землях є прийнятним такий склад коаліцій, який навіть не розглядають при формуванні парламентської більшості в Бундестазі. Партійна конкуренція на федеральному рівні, яка з сер. 90-х рр. ХХ ст. функціонує по біполярній логіці двох блоків (ХДС/ХСС – ВДП і СДПН – Союз 90/Зелені), напластовується на досягнення консенсусу в окремих земельних коаліціях між партіями, які конкурують на союзному рівні. Тобто при формуванні коаліційних урядів утворюються т.зв. „неоднорідні союзи” („nicht-konforme” Bündnisse) з представників партій, які перебувають в опозиції на федеральному рівні [6, 41]. В об'єднаній Німеччині число неоднорідних коаліцій значно збільшилося, наприклад, лише у 1995 р. діяло п'ять неоднорідних коаліцій (див. табл. 1).

Таблиця 1

Неоднорідні коаліційні уряди у федеральних землях (1990-2005 рр.)

Тип уряду (коаліції)		Федеральна земля	Роки
Велика коаліція	ХДС-СДПН	Берлін	1991-2001
		Баден-Вюртемберг	1992-1996
		Мекленбург-Пер.Померанія	1994-1998
		Саксонія	2004-продовж.
		Тюрінгія	1994-1999
		Шлезвіг-Гольштейн	2005-продовж.
	СДПН-ХДС	Бремен	1995-продовж.
		Бранденбург	1999-продовж.
„Коаліція світлофора”	СДПН-ВДП-Зелені	Бремен	1991-1995
		Бранденбург	1990-1994
Інші	СДПН-ВДП	Бремен	1994
		Гамбург	1988-1991
		Рейнлянд-Пфальц	1991-продовж.
	СДПН/ПДС	Мекленбург-Пер.Померанія	1998-продовж.
		Берлін	2002-продовж.
		СДПН-Штагт-партай	Гамбург
	ХДС-Партія Шілла-ВДП	Гамбург	2001-2004

ХДС (у Баварії – ХСС) та СДПН, як на федеральному рівні, так і на рівні окремих земель є необхідною умовою формування уряду. Лише представники цих партій займають посаду прем'єр-міністра землі. На регіональному рівні можливості ХДС/ХСС та СДПН для представниц-

тва в парламентсько-урядовій системі значно розширюються. Так, якщо в федерації великі партії не здатні сформувавши одноосібно парламентську більшість, то на земельному рівні це – не рідкість (див. табл. 2).

Таблиця 2

Однопартійні уряди на земельному рівні (1990-2005 рр.)

СДПН		ХДС	
Земля	Роки	Земля	Роки
Бранденбург	1994-1999	Баварія	1962-продовж.
Бремен	1983-1991	Баден-Вюртемберг	1972-1991
Гамбург	1993-1997	Гамбург	2004-продовж.
Ниж. Саксонія	1994-2002	Гессен	2003-продовж.
Пн.Рейн-Вестфалія	1985-1995	Саар	1999-продовж.
Саар	1985-1999	Саксонія	1990-2004
Саксонія-Ангальт	1998-2002	Тюрінгія	1999-продовж.
Шлезвіг-Гольштейн	1988-1996		

При порівняльному аналізі результатів представництва великих партій на земельному та федеральному рівнях у 1990-2005 рр. чітко помітний тип електоральної поведінки, що ґрунтується на протиставленні правлячих та урядових партій. Німецький дослідник В.Рудціо пояснює цей феномен дією т.зв. „антиурядового ефекту”: виборці бачити на земельному рівні протизагуг до Федерального уряду і відповідно голосують [9, 187]. Приміром, під час правління федеральної коаліції ХДС/ХСС–ВДП у 1994-1998 рр., опозиційні соціал-демократи знаходилися при урядовій владі в тринадцяти із шістнадцяти земель ФРН, причому в десяти землях СДПН очолювала уряд, і лише в Мекленбурзі-Передній Померанії, в Берліні та Тюрінгії входила до урядової коаліції на правах молодшого партнера ХДС. І обернене

співвідношення спостерігається при „червоно-зеленому” Федеральному уряді в період з 2002 по 2005 рр.: ХДС був правлячим у дванадцяти землях (ХСС – в Баварії). Саме той фактор, що земельні вибори відбуваються в різний час, змушує правлячі партії робити більш виважені урядові кроки на федеральному рівні.

Партія „Союз 90/Зелені” та ВДП найбільш повно були представлені у ландтагах східних земель лише після виборів у 1990 р., що дало їм змогу увійти до урядових коаліцій: ВДП – у Тюрінгії, Саксонії-Ангальт та Мекленбурзі-Пер.Померанії, а „зеленим” – лише в Бранденбурзі. Наступні вибори до ландтагів засвідчили вкрай слабкі позиції цих партій у східних землях: вільні демократи входять у ландтаг Саксонії з 2002 р., а також до правлячої коаліції в Саксонії-Ангальт із 2002 р.;

„зелені” були представлені в уряді Саксонії-Анхальт із 1994 по 1998 р., а також на короткий час у 2001 р. входили до правлячої коаліції в Берліні. Але через слабку електоральну підтримку співробітництво партії “Союз 90/Зелені” та соціал-демократів у східних землях не є стратегічним. Навіть якщо є можливість створити трипартійну урядову коаліцію на чолі з СДПН, „зелені”, не володіючи потенціалом для створення парламентської більшості і тим самим позбавляючись важливих політичних важелів впливу в коаліції, воліють уникати урядової відповідальності, як це було, наприклад, у Берліні в 2002 р.

Через ідейно-політичні пріоритети громадян у „зелених” надто вузька електоральна база для діяльності у східній Німеччині. Незважаючи на об'єднання із східнонімецьким правозахисним рухом „Союз 90”, який на середину 1990-х рр. вже вичерпав себе в політичному сенсі, „зеленим” так і не вдалося зміцнити свої позиції на сході. „Зелені” опираються на підтримку електорату західнонімецьких земель, де отримали поширення постматеріальні цінності, а на сході ще не сформувалася відповідна політико-соціальна субкультура.

Особливе місце в парламентсько-урядовій системі на земельному рівні посідає Партія демократичного соціалізму. Якщо до коаліцій із ПДС на федеральному рівні поки що не готова жодна з провідних партій, то в окремих східнонімецьких землях посткомуністи допускаються не тільки до участі в законотворчості, але й до урядової влади. Стратегічним союзником ПДС у набутті урядових функцій виступає СДПН. Співпраця між партіями базуються на двох варіантах розвитку – „Магдебурзька модель” (толерантне ставлення ПДС до уряду меншості) та „Шверінерська модель” (створення коаліцій із ПДС).

„Магдебурзька модель” знайшла своє вираження після виборів до ландтагу в 1994 р. в землі Саксонія-Анхальт, де ПДС була залучена до тіньової кооперації з коаліційним урядом СДПН і партії „Союз 90/Зелені”. За результатами виборів чотири партії розподілили місця в ландтазі наступним чином: ХДС отримав 37 депутатських мандатів, СДПН – 36, ПДС – 21 і „зелені” – 5. За таких умов, для створення парламентської більшості в ландтазі і відповідно дієздатного уряду, ХДС і СДПН повинні були домовлятися між собою про створення парламентської та урядової коаліції, або ж залучати ПДС до створення більшості. Як засвідчує історія великих коаліцій, вони є нестійкими, але входження міністрів-соціалістів у земельний уряд не було бажаним ні для СДПН, ні, тим паче, для правоцентристського ХДС. Також ПДС у середині 1990-х рр. не орієнтувалася на участь у здійсненні урядової влади, але при цьому виступила конструктивним партнером „червоно-зеленого” уряду на чолі з Р.Хепнером, хоча офіційних домовленостей між партіями не було. Міцність уряду Р.Хепнера цілком залежала від толерантного став-

лення до нього з боку ПДС. Наприклад, ініційований фракцією ХДС у кінці листопада 1996 р. вотум недовіри уряду меншості не був підтриманий фракцією ПДС. Парламентські будні підтвердили можливість існування такої моделі, хоча спочатку були сумніви відносно міцності таких стосунків [10, 414]. Однак виникає питання щодо того, яким чином співвідноситься такий стан тіньового співправління зі статусом опозиційної партії згідно ст. 48 Конституції землі Саксонії-Анхальт, в якій проголошується: „Фракції та члени ландтагу, які не підтримують уряд землі, утворюють парламентську опозицію” [11, 613]. Утвердження таких відносин сприяло й те, що Земельний конституційний суд у 1996 р. відхилив подання фракції ХДС про позбавлення ПДС статусу опозиції. Тим самим СДПН звільнилася від необхідності постійно виправдовуватися про більш ніж факультативну співпрацю з ПДС [3, 30]. Цікаво те, що в самому Статуті ПДС (п.7 р.8) передбачено можливість існування моделі терпимого ставлення до уряду меншості [8, 11].

Вибори 26 квітня 1998 р. ще більше поляризували партійне представництво в ландтазі Саксонії-Анхальт і зменшили шанси створення парламентської більшості. Жоден із потенційних коаліційних партнерів великих партій не подолав виборчий поріг, водночас ПДС отримала 25 мандатів, а праворадикальний ННС отримав сенсаційний успіх – 16 місць у ландтазі. Переговорний процес між земельними ХДС та СДПН знову закінчився безрезультатно, що викликало побоювання в керівників федеральної СДПН, оскільки в 1998 р. мали відбутися вибори до Бундестагу [5, 87]. Завдяки підтримці фракції ПДС соціал-демократ Р.Хепнер знову став прем'єр-міністром землі, отримавши 67 голосів депутатів з 112 (фракція СДПН налічували лише 47 депутатів). Таким чином, СДПН та ПДС продовжили неофіційну співпрацю. Цікаво, що ПДС виявилася доволі надійним партнером: із 1994 р. фракція підтримала більшість, а з 1998 по 2002 р. – всі ініціативи СДПН у ландтазі, за винятком т.зв. „Закону про поліцію” [12, 33]. Партія підтримувала навіть програми уряду Р.Хепнера, направлені на скорочення видатків на соціальні потреби населення.

Квазіурядовий статус дозволяє ПДС, з одного боку, впливати на політику уряду шляхом неформальних переговорів, а з іншого – зменшується небезпека втрати свій традиційний електорат та протестних виборців при набутті партією урядової відповідальності. Критики цієї моделі бачили загрозу в намірах ПДС, „яка хотіла продовжувати існування „Магдебурзької моделі” і поширити її як „експортний шлягер” в інші східні федеральні землі, а також у Бундестаг” [3, 31]. К.Деттербек наголошує на необхідності розв'язання проблеми участі ПДС у владі в землі Саксонія-Анхальт: партія повинна довести в майбутньому „чи зробіть вона крок до відповідальної урядової партії,

враховуючи нестійке економічне положення, без того, щоб втратити своїх традиційних виборців і частку протестних виборців” [4, 30].

У ПДС є зрушення в бік прагматичного конструктивного співробітництва. Вперше ПДС стала правлячою партією, вступивши в урядову коаліцію з СДПН у землі Мекленбург-Передня Померанія в 1998 р., після виборів у 2002 р. коаліція „червоно-червоних” продовжила своє існування („Шверінерська модель”). На нашу думку, позитивним є не діяльність ПДС у земельному уряді, а сам факт набуття партією урядових функцій, що робить її відповідальною перед своїми виборцями.

У землі Берлін, після розпаду великої коаліції ХДС-СДПН у червні 2001р. та дострокових виборів до Палати депутатів у жовтні 2001 р. також було утворено коаліційний уряд, що складається з представників СДПН і ПДС. Цікаво, що соціал-демократам вдалося домовитися із демократичними соціалістами про взаємні поступки швидше, ніж із лібералами та „зеленими”. Представники від ПДС отримали три важливі сфери урядової відповідальності в Сенаті (уряді) Берліну – економіка, культура і освіта, соціальне забезпечення. Створення „червоно-червоного” уряду в Берліні подія знакова для соціалістів і є випробуванням для всіх політичних сил. Берлін – перша західно-східна федеральна земля, де посткомуністи прийшли до влади. Коаліція в Берліні несе в собі важливий внутрішній ресурс, зумовлений особливим статусом міста: по-перше – столиця Німеччини, по-друге, симбіоз в одному місті східнонімецької і західнонімецької політичної культури робить Берлін моделлю для інших земель.

Але в інших федеральних землях соціалісти не допускаються до виконання урядових функцій, хоча й стають другими по кількості здобутих голосів, відтісняючи СДПН. Зокрема, в Тюрингії та Саксонії після виборів 1999 р. ПДС становить другу по чисельності фракцію в ландтазі.

Зважаючи на відносно пропорційне представництво ХДС і СДПН у східнонімецьких ландтагах, ситуація, при якій ПДС може бути залучена до

урядової діяльності за „Магдебурзькою” або „Шверінерською” моделлю, може виключити участь представників ХДС в урядовій діяльності.

Г.Нойгебауер відмічає цікавий факт, що навіть керівництво ХДС розглядає варіанти співпраці з ПДС шляхом корекції програми, щоб нейтралізувати підтримку демократичними соціалістами СДПН у східнонімецьких ландтагах [7, 40]. Проте з огляду на малу вагу ландтагів, вплив ПДС на політику в ФРН поки що залишається незначний. Але як свідчить коаліційний розвиток німецьких партій (наприклад „зелених”), плідна співпраця на земельному рівні створює передумови для спільних дій у загальнонаціональному масштабі.

Водночас керівництво ПДС розуміє, що існування партії тісно пов'язане з регіональним розколом партійної системи, але в таких умовах відсутні перспективи на федеральному рівні. М.Брі зауважує: „Бути лише регіональною партією в Німеччині дуже важко, оскільки федеративна система скоріше сприяє, ніж перешкоджає, утворенню загальнонімецької партійної системи, і могутні регіональні партії без федерального закріплення перебувають у своєрідній ізоляції” [2, 35]. Слабкість ПДС як народної партії обгрунтовано її слабкістю як партії загальнонаціонального масштабу. Наприклад ХСС, сильна регіональна партія, є пов'язана міцним союзом із ХДС на федеральному рівні. Відтак перспектива розвитку ПДС відкривається лише з її представництвом у західнонімецьких ландтагах.

Не тільки радикально лівим, але й крайнім правим партіям дуже рідко вдається долучитися до урядової влади навіть на земельному рівні. Праворадикальний спектр Німеччини представлений такими основними партійно-політичними силами: Партія республіканців (РЕС), Німецький народний союз (ННС), Націонал-демократична партія Німеччини (НДПН). Жодній із цих партій не вдалося подолати загороджувальний бар'єр на виборах до Бундестагу, але на рівні окремих земель партії здобували представництво в ландтагах (див. табл. 3).

Таблиця 3

Представництво праворадикальних партій у земельних парламентах

Земля	Рік виборів	Партія	Частка голосів виборців %	Кількість місць у парламенті
Баден-Вюртемберг	1992	РЕС	10,9	15
Баден-Вюртемберг	1996	РЕС	9,1	14
Бранденбург	1999	ННС	5,3	5
Бранденбург	2004	ННС	6,1	6
Бремен	1991	ННС	6,2	6
Бремен	1999	ННС	3,0	1
Бремен	2003	ННС	2,3	1
Саксонія	2004	НДПН	9,2	12
Саксонія-Анхальт	1998	ННС	12,9	16
Шлезвіг-Гольштейн	1992	ННС	6,3	6

Правий радикалізм є більш небезпечний, ніж лівий, у особі досить поміркованої ПДС. Процеси соціальної маргіналізації, праворадикальний популізм створюють сприятливий ґрунт, особливо на східнонімецьких землях. Крім того, успіхи правих партій у Європі створюють позитивне зовнішнє оточення. Але політична культурно-історична спадщина Німеччини, інституційно-правові рамки постійно виштовхують правих за межі партійної системи. Недостатня організованість, роздрібненість правих партій блокує їх можливість бути репрезентованими на федеральному рівні. Однак необхідно уважніше ставитися до шансів правих партій брати участь в урядовій діяльності на земельному рівні: вони здатні отримати нетривалу підтримку значної кількості виборців. Це, зокрема, підтверджують успіхи

поміркованих правих популістів на виборах у Гамбурзі. Так, у 1993 р. Штатт-партай, а в 2001р. партія Шілла зуміли долучитися не тільки до законодавчої, а й до виконавчої влади. Однак успіхи в Гамбурзі базувалися на специфічній місцевій ситуації, яку не можна сліпо екстраполювати на інші землі і всю Федеративну Республіку. Тому вихід цих партій на загальносоюзний рівень без створення широкої бази підтримки був приречений на поразку. На сучасному етапі розвитку праворадикальні партії не належать до тих політичних сил, які можуть суттєво вплинути на зміну характеру владно-партійних відносин у ФРН.

Отже, постійно на земельному рівні репрезентовані п'ять політичних партій, показники яких суттєво відрізняються від їх представництва в федерації (див. табл. 4).

Таблиця 4

Показники участі окремих партій у парламентській системі на земельному рівні (1990-2005 рр.)

Індикатор	ХДС/ ХСС	СДПН	ВДП	Союз 90/ Зелені	ПДС	Інші
Частка голосів на виборах до ландтагів західних земель у %	40,1	38,7	5,8	7,9	-	7,6
Частка голосів на виборах до ландтагів східних земель у %	37,5	27,5	4,9	5	18,5	6,7
Сукупна частка голосів на виборах до ландтагів у %	38,8	33,1	5,4	6,4	9,2	7,1
Частка місць у ландтагах західних земель у %	43,4	41,8	4,7	8	-	2,1
Частка місць в ландтагах східних земель у %	41,4	30,1	3,3	3,3	20,5	1,5
Сукупна частка місць у ландтагах у %	42,4	36	4	5,7	10,3	1,8

Провідне становище в парламентсько-урядовій системі на земельному рівні зберігають великі партії, які разом здобувають абсолютну більшість голосів виборців та місць у земельних ландтагах. Але істотно відрізняються позиції малих партій, зокрема ПДС за сукупною часткою голосів виборців та місць у ландтагах випередила вільних демократів та „Союз 90/Зелені”.

Ступінь фрагментації партійної системи в 1990-2005 рр. як на земельному, так і на федеральному рівні свідчить про незначну кількість впливових партій. У західнонімецьких землях число ефективної кількості партій на парламентському рівні становить 2,6, а в східнонімецьких землях – 2,9.

Структуризація ландтагів вказує, що в парламентах домінують дві політичні сили (ХДС і СДПН), але результати розрахунку індексу агрегації фіксують у західних землях величину – 4,4, а в східних – 7,1, що є показником посилення представництва в парламентах земель малих партій. Наслідком цього є менша стабільність коаліційних урядів і триваліший процес їх утворення.

Показники впливу партій на урядову діяльність на земельному рівні фіксують незначне число партій, і лише ХДС і СДПН конкурують між собою за результатами розрахунків індексу урядової відповідальності (див. табл. 5).

Таблиця 5

Показники урядової істотності партій на земельному рівні (1990-2005 рр.)

Індикатор	Регіон	ХДС/ ХСС	СДПН	ВДП	Союз 90/ Зелені	ПДС	Інші
Індекс урядової участі	Захід	0,34	0,72	0,27	0,25	0	0,05
	Схід	0,67	0,64	0,27	0,09	0,09	0,03
	Разом	0,5	0,7	0,3	0,18	0,04	0,04
Індекс урядової відповідальності	Захід	0,4	0,6	-	-	-	-
	Схід	0,5	0,5	-	-	-	-
	Разом	0,45	0,55	-	-	-	-

Узагальнюючи сказане, варто зазначити, що партійне представництво в парламентсько-урядовій системі ФРН на земельному рівні значно розширюється, з'являються варіанти урядової співпраці з партіями, які не допускаються на федеральному рівні до виконання владних функцій. При розгляді участі малих партій – ВДП, “Союзу 90/Зелені” та ПДС – у формуванні органів влади чітко фіксується регіоналізація партійного представництва в органах влади за віссю „схід – захід”.

В основі процесу регіоналізації лежать економічні, соціальні, політико-культурні відмінності між землями, які виразно проявилися в перші роки після об'єднання Німеччини. В умовах різкого зниження однорідності між складовими федерації послаблюється здатність партій висувати такі позиції, на основі яких вони могли б конкурувати між собою на федеральному рівні і узгоджувати інтереси земель у рамках т.зв. „кооперативного федералізму”. Як зазначив із цього приводу М.Косс: “На зміну міжпартійній конкуренції приходить конкуренція між окремими землями, а також між землями та федерацією”[1, 124]. В таких умовах зростає небезпека утворення регіональних партійних систем, що може спричинити труднощі політичної інтеграції складових федерації.

Сучасний варіант диференціації партійних систем не загрожує стабільності політичної системи, оскільки великі партії зберігають домінуючі позиції в усіх федеральних землях Німеччини. Однак коливання виборців віддзеркалюється в окремих землях значно сильніше, ніж на федеральному рівні. Тому у земельних коаліціях часто взаємодіють представники партій, які на федеральному рівні знаходяться в опозиції. Із зростанням кількості неоднорідних правлячих коаліцій, зростає, з однієї сторони, і ймовірність зміни уряду, але, з іншої – посилюється і тенденція до врівноваження окремих ідейних принципів, які у майбутньому не перешкождали б у міжпартійній співпраці.

Об'єднання Німеччини не привело до створення єдиної партійної системи. Результати парламентських виборів у східних та західних землях, а також аналіз представництва в парламентсько-урядовій системі на земельному рівні засвідчують регіоналізацію партійного розвитку. Хоча регіоналізація й не несе пряму загрозу політичній системі Німеччині, але в умовах взаємопов'язаності федерального та земельного рівнів вона породжує проблеми в міжпартійній конкуренції. Ці труднощі обмежують не тільки пропорційне представництво партій на всій території ФРН, але й взагалі, часто виключають участь у владі представників тих політичних сил, які на федеральному рівні є правлячими. У таких умовах ускладнюється комунікаційний процес між рівнями влади, зважаючи на специфіку формування і функціонування Бундесрату та взаємопов'язаність федеральної та земельних парламентсько-урядових систем.

Систему партійного представництва на федеральному та земельному рівні можна співвіднести з базовими організаційними рівнями партійно-владної взаємодії в Україні – центральним та регіональним (обласним). Регіоналізація партійного представництва за віссю “схід – захід”, що створює труднощі у функціонуванні єдиної партійної системи Німеччини вимагає теоретичного моделювання на українських теренах, зважаючи на результати минулих президентських і парламентських виборів та посилення ролі партій у партійно-владній взаємодії. Звичайно, причини та наслідки регіоналізації партійного розвитку в ФРН не слід сліпо екстраполювати на партійну систему України, адже інституціональні умови країн зовсім різні. Але докладний регіональний аналіз результатів парламентських та президентських виборів, електоральної поведінки, політичної культури виборців у нашій країні дозволить запобігти тим труднощам, які спостерігаються в розвитку партійного представництва в органах влади в східних і західних землях Німеччини.

1. Косс М. Межпартійная конкуренция и федерализм в Германии // Политические исследования. – 2004. – №6. – С. 121-124.
2. Brie M. Ist die PDS noch zu retten? Analyse und Perspektiven // Standpunkte. – 2003. – №3. – 43 S.
3. Dambroth R. Parlamentarische Bündnisbestrebungen von SPD und PDS im Wahljahr 1998 // Politische Studien. – 1998. – № 360. – S. 28-38.
4. Detterbeck K. Das Parteiensystem in Sachsen-Anhalt // Wahlen 2002 in Sachsen-Anhalt. Ausgangsbedingungen, Handlungsrahmen, Entscheidungsalternativen / Hrsg. K.-H. Roy – Magdeburg: Landeszentrale für politische Bildung Sachsen-Anhalt, 2002. – S. 19-32.
5. Jesse E. Regierungs- und Oppositionsparteien nach der Bundestagswahl 1998 und vor der Bundestagswahl 2002 // Politische Studien. – 2001. – № 377. – S. 84-102.
6. Kropp S., Sturm R. Politische Willensbildung im Föderalismus // Aus Politik und Zeitgeschichte. – 1999. – №13. – S. 37-46.
7. Neugebauer G. Die PDS zwischen Kontinuität und Aufbruch // Aus Politik und Zeitgeschichte. – 2000. – №5. – S. 39-46.
8. Partei des Demokratischen Sozialismus. Statut. – Berlin: Media Service GmbH Bären Druck und Werbung, 2003. – 24 S.

9. Rudzio W. Das politische System der Bundesrepublik Deutschland. – Opladen: Leske + Budrich, 1996. – 554 S.
10. Schneider H. Parteien in der Landespolitik // Parteiendemokratie in Deutschland. – Bonn: Bundeszentrale für Politische Bildung, 1997. – S. 407- 426.
11. Verfassung des Sachsen-Anhalt (17. 7. 1992) // Gesetz- und Verordnungsblatt für das Land Sachsen-Anhalt. – Magdeburg: Magdeburger Verlags- und Druckhaus GmbH, 1992. – №31.– S. 600-629.
12. Wollkopf-Dittmann E. Das „Magdeburger Modell“: zwischen parlamentarischem Alltag und öffentlicher Darstellung // Wahlen 2002 in Sachsen-Anhalt. Ausgangsbedingungen, Handlungsrahmen, Entscheidungsalternativen / Hrsg. K.-H. Roy. – Magdeburg: Landeszentrale für politische Bildung Sachsen-Anhalt, 2002. – S. 33-50.

SUMMARY

Klyuchkovich A. COALITION DYNAMICS AND REGIONALISATION OF THE PARTY MISSION ON A LAND LEVEL AFTER THE UNION OF GERMANY

The article deals with development of the party system in Germany after 1990. Results of the elections to the land parliaments are analysed, peculiarities of differentiation of the parliamentary party mission on a regional level are distinguished in the article under consideration. The author drew a conclusion about the clearly conveyed regionalisation of the party development in modern Germany.

***В. КОКОРСЬКИЙ** (Донецьк)*

СОЦІАЛЬНА ТА ЕКОНОМІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ У ТРАНСФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Домінуючою тенденцією ХХ століття стало поширення феномену соціально відповідальної держави або так званої “держави загального добробуту” („welfare state”). Її загальноприйняттю визначення не існує і цим словосполученням зазвичай позначають країни, де влада забезпечує необхідний мінімум добробуту громадян. Базисними підставами такої держави вважаються капіталізм, набутком якого стало поліпшення рівня життя широких верств населення, підвищення здатності суспільства розв’язувати проблеми людей, і демократія з її загальним виборчим правом та тиском з боку громадянського суспільства. Зі свого боку, міцна держава вбачається таким же гарантом і демократії, і капіталізму. „Це один з яскравих уроків, що його можна вивести з досвіду найстарших та відтак найміцніших демократій світу, які через свій історичний розвиток забезпечили себе надзвичайно та, можливо, унікально дієздатною державою (хоча вона й змінювалась за своїм змістом), культурою та практикою верховенства права і раціональною та політично відповідальною публічною адміністрацією” [2, 117].

В процесі становлення і еволюції визначилося три типи соціально відповідальної державності (за Г.Еспінг-Андерсеном – режимів добробуту): ліберальний, соціал-демократичний і консервативний. Для кожного з них саме соціально-економічна політика була і залишається основною підставою легітимації державної влади. Як наголошує Е.Мартін: „Успіхи країни – економічні, соціальні і

культурні – цілком залежать від людей, котрі в ній живуть, і ці люди заслуговують на таке ставлення до себе (у тому числі щодо гарантованого медичного обслуговування, освіти і т.ін.), яке робить їх життя більш комфортним, а їх самих – більш лояльними стосовно власної країни” [10, 109]. Отже не варто дивуватися, що хоча піку державних видатків у країнах ОЕСР було досягнуто в 1993 р., коли їх доля у ВВП становила 43,1%, нинішнє скорочення на 1-3% внаслідок чинників глобалізації, економічної стагнації, лібералізації не призвело до зменшення витрат на соціальну сферу. Основну відповідальність за її фінансування (більш ніж 87% усіх соціальних видатків) держава залишає за собою, виділяючи, як і раніше, на соціальне забезпечення біля 21% ВВП, освіту – 5-8%, охорону здоров’я – 6-8%. Соціальні виплати і послуги в Європі охоплюють 73% населення, а у розвинутих країнах загалом цей показник складає від 50 до 90% [14, 57; 14, 59; 14, 62]. Це дозволяє, зокрема, покращити матеріальне становище 60% канадців, зменшити до показників 4:1 розрив між бідними і багатими, який у так званих «ринкових доходах» (до сплати податків і отримання різноманітних державних виплат) складає 27 разів [11, 20-21].

У Конституції України задекларована соціальна спрямованість нашої держави та її зобов’язання щодо покращення добробуту громадян. Це нібито засвідчує узгодженість із зазначеною вище тенденцією. Але чи наповнюється остання реальним змістом у нашій країні, яких заходів по-

НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія:
ПОЛІТОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ, ФІЛОСОФІЯ

ВИПУСК 5-6

Ціна свободи й незалежності:
трансформація політичних систем в країнах Центральної
та Південно-Східної Європи до та після 1989-1991 рр.

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 60,0.
Зам. № 128. Наклад 100 прим.

Видавництво УжНУ «Говерла». м. Ужгород, вул. Капітульна, 18. Тел.: 3-32-48.

*Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції – Серія 3т №32*